

[illegible]

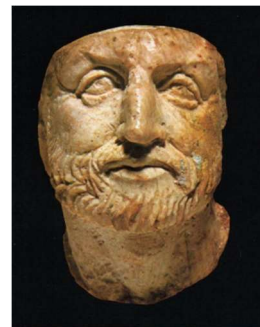
Átírási nehézségek a görög nevek többségénél felmerülnek. Kategorikusan hibásnak nevezni az egyik vagy másik alakot ritkán lehet. Nincs ez másképpen az esetünkben sem. Azonban fontos tudni, hogy úgy a görög, mint a délszláv nyelvek csakis a [-k]-s alakot használják. A magyarban a „Macedónia” forma a latinos átírás provinciális ejtésével, valamint esetleg a német hatásával magyarázható. A [k]-s vagy [c]-s alak használata tehát a magyarban kevésbé nyelvészeti, sokkal inkább praktikus okokra vezethető vissza. Nagy Sándor birodalmát, illetve a mai Görögország északi tartományát Makedóniának nevezzük (ugyanez [c]-vel a görög fül számára idegen), míg a mai szlávajkú makedónokat (görögül „szlavomakedonokat”), macedónoknak vagy macedonoknak is nevezhetjük.

A circular gold coin with a sunburst design. The design features a central circular motif from which twelve pointed rays radiate outwards to the edge. Three small circular holes are visible on the coin's surface: one in the upper left, one in the lower left, and one in the lower right. The coin is set against a dark, textured background.

identitása a XIX. században jött létre.

A makedónok az i.e. XII. században telepedtek le az Aliakmonasz, az Olimposz és a mai Thesszaloniki által közrefogott területen. Első uralkodójuk az argoszi (tehát görög) származású Perdikkasz volt, akinek mitikus történetéhez kapcsolódik az a fénylő csillag, amely a makedón királyi dinasztia szimbólumává vált. A királyságnak a hellén világhoz fűződő kapcsolatát meghatározta, hogy az i.e. 500 körül élt I. Alexandrosz már részt vehetett az olimpiai játékokon, ami a közös nyelv és istenhit mellett

a hellén identitás alapvető kritériumának számított. Azonban az az uralkodó, aki kiemelte a makedónokat a környező, a hellén világ peremén élő népcsoportok közül (pl. molosszoszok, paionok, trákok), Makedóniát pedig nemcsak hogy meghatározó királysággá, de a görög városállamok fölébe emelte, Nagy Sándor apja, II. Philipposz volt. Philipposz, aki előszeretettel hangoztatta, hogy egy arannyal megrakott számár a legerősebb várba is behatol, fokozatosan leszámolt a politikai ellenfeleivel, érdekházasságokat kötött, megreformálta a hadsereget, az állama területét pedig Athén érdekeit is sértve jelentősen megnövelte a befolyásában odáig jutva, hogy őt a hellén városállamok korinthuszi kongresszusán hegemonnak, azaz a görögök vezetőjének nevezték ki. Apja nyomdokaiban haladva, III. Alexandrosz – ismertebb nevén Nagy Sándor – további hódításokat hajtott végre a Balkánon, majd i.e. 334-ben az egyesített görög-makedón hadsereg élén átkelt Ázsiába, és alig néhány év leforgása alatt hatalmas birodalmat épített.

Nagy Sándor és a diadokhoszok kora

III. Alexandrosz (a nevének jelentése: a férfiak védelmezője) alakjához számtalan legenda fűződik. Nem véletlenül, hiszen igen fiatalon és alig egy évtized leforgása alatt meghódította az addig ismert világ jelentős részét, sőt, még azon is túllépett. Már a fogantatását, majd pedig a születését is több csodás jel kísérte. Ilyennek tartották azt, hogy a születése napján leégett az epheszoszi Artemisz-szentély, amit a jövőmondók azzal magyaráztak, hogy azon a napon megszületett valaki, aki majdan elfoglalja egész Ázsiát. Nem volt még huszonhárom

éves Alexandrosz, amikor a Granikosz folyón átkelve, a gordiuszi csomót megoldva először meghódította Kis-Ázsiát és Egyiptomot, hogy aztán Perzsia belső területeit is a birodalma részévé tegye. Az indiai hadjárata ugyan már ráébreszthette a terjeszkedési lehetőségeinek határait, tervei között szerepelt a Földközi-tenger nyugati medencéjének bekebelezése is. A kimerültség és a kór (egyenesen a mérgezés lehetőségét sem zárják ki) azonban közbeszólt: Világhódító Nagy Sándor 32 évesen, Babilonban meghalt, a birodalma pedig darabjaira hullott. Az önjelölt örökösök (diadokhoszok) között évtizedeken át tartó, öldöklő harc – amelyben többen veszítették életüket, mint a hódító hadjárat során – kezdődött, aminek során Egyiptomban a Ptolemaidák, Szíriában a Szeleukidák, az európai területeken (Makedónia) az Antigonidák kezébe került a hatalom, tőlük pedig a rómaiakéba, akik i.e. 168-ban, a püdnai csatában győzedelmeskedtek, majd pedig egy jóval nagyobb területen létrehozták Macedonia provinciát.

Hellenizmus, a makedónok mint a görög műveltség „exportőrei”

A hellenizmus kora Nagy Sándor világbirodalmának létrejöttével vette kezdetét. Akár szimbolikus aktusként is tekinthetünk a szúzai menyegzőre, amelynek során makedón tisztek és makedón-görög közkatonák sokasága kelt egybe perzsa nőkkel, amivel Alexandrosz a népek keveredését és a birodalmának megerősítését szerette volna elérni. Ennél azonban fontosabb és tartósabb

eredményeket hozott az a kölcsönhatás, amely a hellén és a keleti kultúrák között indult el. Míg Kelet felé megnyílt a világ, addig a hellének közösségének tagoltsága egyre inkább elhalványult úgy törzsi, kulturális, mint nyelvi tekintetben, ami a római korban tovább folytatódott. Míg egyfelől immáron minden irányba sugárzott a görög műveltség, addig a hellén világ is egyre több idegen elemmel gazdagodott. Keleti istenek kultusza jelent meg, majd aztán Pál apostol is Kis-Ázsiából jövet lépett partra a mai Kavala területén, hogy álmában egy előtte megjelenő makedón férfi hívására Makedóniában (Filippi, Thessaloniki, Veria) keresztény közösségeket hozzon létre, és onnan Athén, majd Korinthosz felé tovább haladva terjessze a krisztusi tanokat.

A görög nyelv egységesülése is ebben az időszakban ment végbe. A közös nyelv, a koiné széles körben terjedt el, példázva azt is, hogy a hellének törzsi megosztottsága immár a múlté. Az Újszövetség nyelveként is használt új, közös görög nyelv az újgörög nyelv alapjának tekinthető.

Hosszú középkor

A római korban Makedóniáról egy változó nagyságú, de az ókori makedónok által lakott területnél jóval nagyobb kiterjedésű tartományt neveztek el. A „makedón” jelző már egyre kevésbé utalt etnikai eredetre, sokkal inkább kapott regionális jelentést. Így például Bizáncban a IX. és XI. század között uralkodó makedón dinasztia aligha az uralkodók származása szerint kapta ezt az elnevezést. Arról nem is beszélve, hogy a szlávok VI-VII. századbéli tömeges megjelenése alaposan átrajzolta a térség etnikai térképét, amit később tovább színezt a törökök és zsidók letelepedése.

Θεσσαλονίκη. Χαλκογραφία. Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.

A görögök a római kortól már elsősorban a birodalom polgáraként definiálták magukat, ennek megfelelően az önelnevezésük *romeosz/romiosz* lett. Maga a Kelet-Római Birodalom (Bizánc) még ha jelentősen túl is élte a nyugatit, fennállása Makedónia területén nem volt minden időben tartós. A térség hol a szerb fejedelem, hol a bolgár cár, hol nyugati keresztések, hol helyi despoták ellenőrzése alatt állt. Így jött el a XIV. század vége, illetve a XV. század első fele, amikor Makedónia az Oszmán Birodalom részévé vált, amelyben a társadalmi tagozódás alapjául a vallási hovatartozás szolgált. A

török uralom ideje alatt az ortodox görögök a Konstantinápolyi Patriarchátus szellemi és vallási irányítása alatt álltak, így az identitásuk megőrzésben az egyház jelentős szerepet töltött be. Ezzel egyidőben a Patriarchátus befolyása a többi balkáni egyház fölébe nőtt, aminek következménye az lett, hogy elsősorban a bolgárok, illetve a Makedónia területén élő szlávok XIX. századi nemzeti függetlenségi mozgalma nemcsak a Portával, de a Patriarchátussal is szemben találta magát.

Makedónia, Erisz aranyalmája

A XIX. század a nemzetébredés kora. A Balkánon először a görögök törték meg az oszmán uralmat 1821-ben, majd a bolgárok következtek: 1870-ben a Bolgár Exarchátus a Konstantinápolyi Patriarchátustól függetlenedett (amit a Patriarchátus csak 1945-ben ismert el), 1878-ban pedig az orosz érdekeknek megfelelően egy a Makedónia területét is magában foglaló gigantikus bolgár államot hoztak létre.

Makedóniát ugyan néhány hónappal később visszajuttatták a törököknek, a kérdés ettől kezdve közvetlen aktualitást nyert: kit illet meg Makedónia? Történelmi, etnikai, vallási és kulturális tényezőkre hivatkozva úgy a görögök, mint a bolgárok és szerbek is jogot formáltak és formálhattak rá. Utóbbiak nemcsak azért, mert a történelem folyamán időnként a szerb fejedelem, illetve a bolgár cár fennhatósága is

kiterjedt rá, de azért is, mert a térségben jelentős arányú szláv népesség élt. Őket úgy a szerbek, mint a bolgárok a saját nemzettestvéreiknek tekintették, a nyelvüket pedig a sajátjuk egy dialektusának. Hogy pontosan milyen arányban éltek a különböző etnikumok Makedóniában, azért lehet nehezen meghatározni, mivel a különféle népszámlálások során a vallási-egyházi kritériumok keveredtek az etnikaiakkal. A szlávok esetében például (szakadár) bolgároknak tekintették azokat a makedóniai szlávajkúakat, akik a Patriarchátussal szemben az Exarchátus fennhatóságát választották, görögnek pedig azokat a szintén szlávajkúakat, akik megmaradtak a Patriarchátus szárnyai alatt. Ebben a környezetben kezdett egyre mélyebb gyökeret eresztetni makedóniai szlávok körében az a nézet, hogy ők sem nem bolgárok vagy szerbek, sem nem görögök, hanem makedónok, Nagy Sándor utódai. Így jött létre a XIX. század második felére a Balkán egy új nemzete, amely az eredetét az ókori makedónokig vezette vissza.

Az 1912-13-as balkáni háborúk során megindult a versenyfutás Makedónia területéért. Az Oszmán Birodalom ellen szövetkező fiatal „nemzetállamok” közül Bulgária újból túl nagyot harapott, ezért egy évvel később már ő lett a célpont. Az addig török fennhatóság alatt álló, a nemzetközi diplomáciában is Makedóniának nevezett három török vilajeten Görögország, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság (Jugoszlávia elődje) és Bulgária osztoztak. Az első világháború ismét területi, majd a szomszédos államokkal kötött lakosságcsere-egyezmények jelentős etnikai változásokat hoztak. Míg korábban egyes területeken a magukat makedónként definiáló szlávok többségben éltek, addig a kisázsiai katasztrófát követően Makedóniában letelepedő görög menekülteknek köszönhetően Görögország

északi tartománya etnikai tekintetben is homogénebbé vált, amihez aztán hozzájárult az is, hogy a második világháborút követő polgárháború következményeként Makedóniából sokan menekülni kényszerültek.

A soknemzetiségű birodalomból kiszakadó „nemzetállamok” nacionalista törekvései (nagy eszméi) sok ponton ütközni kényszerültek. Görögország és északi szomszédja között a névhasználati vita mérgezte évtizedeken át a kétoldalú kapcsolatokat. Nevezetesen az, hogy az 1991-ben Jugoszláviából kiváló fiatal állam használhatja-e a Makedónia elnevezést. Bizakodni lehet abban, hogy a két állam között 2018-ban deklarált kompromisszumos megoldás kiállja az idő vasfogát: Athén elfogadja az Észak-Makedónia név használatát (délen Makedónia nevű tartomány Görögország része), Szkopje pedig vállalja a macedónok (szlavomakedónok) identitásának „nagysándortalanítását”.

Purosz Alexandrosz

Képek jegyzéke oldalanként:

- 1/1. Az ún. verginai csillag, azaz a tizenhatágú nap (www.enimerotiko.gr)
- 2/1. II. Philipposz elefántcsontportré-miniatúra Verginából (www.maxmaq.gr)
- 2/2. Nagy Sándor az isszoszi csatában. Mozaik. (www.mult-kor.hu)
- 3/1. Pál apostol látomása. Kavala. (www.visitkavala.gr)
- 3/2. A középkori Thesszaloniki. Rézmetszet. (www.protothema.gr)
- 4/1. A San-Stefano-i nagy Bulgária (1878 március) (<https://www.quora.com>)
- 5/1. Nagy Sándor lovasszobra Thesszalonikiben (www.cnn.gr)